

GORGUT ATA OBRAZININ MİFOLOJİ GAYNAGLARI

Celal Mirzağa oğlu MEMMEDOV

Bellidir ki, Türk medeniyeti bir etnik-medeni sistem kimi olduğca stabil ve hetta konservativ deyilecek geder dayanıqlıdır. Araştırmalar gösterir ki, bu medeniyetde folklor, demek olar, her zaman aparıcı yere sahip idi. Daimi yaratıcılık içerisinde olduğundan her an deyişen, deyişe deyişe de muhafize eleyen, ancag bununla bele her defesinde yenileşen tebiet hadisesinde olduğu kimi, folklor medeniyeti de bir canlı kimidir. Ona dayanıqlık veren de her an yaratıcılık prosesinde olmağı ve hemin proses boyunca özü özünü gurub teşkil eleye bilmeyidir. Özlüyünde içeriden bir nizam gaynağı olan bu yaratıcılık prosesi ele folklor medeniyetinin dahili ganuna uygunluğudur. O sebebden de canlı en'eneye, yaşayan bir sisteme donug mehanistik bahış çerçevesiyle yanaşmag mümkün deyil. Mehanistik ve elece de sırf sosioloji bahış modeli buradaki hadiselerin mahiyetini görmeye, onu kompleks halinde öğrenmeye imkan vermir. Buna göre de Türk medeniyetinde her hansı bir hadiseni doğru düzgün anlayabilmek için onu bütün etnik-medeni sistem çerçevesine çıharmag ve belece, onu öz tebi tarih-medeni aharında araştırmag lazım gelir. B. Ögelin de dediği kimi, "hegigi Türk ruhunun taşıyıcısı olan Gorgut Ata"nın Türk etnik-medeni en'enesindeki yerini düzgün şekilde ancag bu cür müeyyen etmek olar. Mehz bele bir yanaşma terzi Türk epik enenesinde Gorgutun, bütün fonksiyaları ile öğrenilmesine, hemin fonksiyaların bir araya getirilib, buradaki sistemliliyin üze çıharılmağına imkan yaradır.

Gorgut Ata'yla bağı günümüzdeki gelib çatmış çohlu sayda material var. Bu materialların etnik-medeni sistem dahilinde ehate da95- şifahi, isterse de yazılı gaynaglarda haggında danışılan Gorgut Ata bahşılar piridir ve yaman ruhlardan goruyur, gopuzun ilk yaratıcısıdır, tebibdir, vezirdir ve sultandır, türkmenlerin ulu atalarındandır. Bir övliya, keramet sahibidir, başğırd oymaglarının ecdadıdır.

Türkistan'da eskiden beri ve canlı şekilde yaşayan Gorgut "İslamın bele gopuzuyla beraber müselman övliyası suretinde gebul etmeye mecbur olduğu" bir varlıdır. Güya ölümden gorhub kaçdığına göre/ eslinde Gorgut'un ölümden kaçmağı ilk şamanın Tanrı ile mücadilesi motivinden gelir/ adının me'nası da "Gorhu" demek veya "gorhmag" sözü ile bağlanan *Gorgut ~ Horhut* ilk gırğız şamanıdır ve onlara gopuz çalmağı, türkü demeyi öyredibdir.¹

¹ G. N. Potanin, *Oçerki Severno-Zapaduoy Mongolii*, V. IV, SPb, 1883, s. 847.

Azerbaycan Türkleri arasında dolaşan bir revayete göre Gorgut tebietde, alemde ne varsa hamısına ad goyubdur.²

Ata sözleri mecmuesinde Hızırla bir anılan Gorgud gopuzun sedaları altında seslenen başgurd neğmelerinde - ritual mahnılarında artıg bir sehrkar, ulu magdır. Onun acıglı ve yaman ruhları govmag gücü var.³

Böyük Elişir Nevainin de müselman mügeddeslerinden danışarken, "böyük ilham sahibi" deye yad elediği Gorgud obrazı yunan, ereb, fars ve türk dillerinde olan gaynaglarda mühtelif şekilde yer alır.⁴ Meselen, türk tarihçilerinden Müneccimbaşının erebce yazdığı "Tarih"inde /1676/ eski zamanlarda türkmen tayfaları içerisinde Gorgut ata adlı bir övliyadan söz açılır. Ve ya Hive hanı, tarihçi Ebulgazi Bahadur hanın *Şecereyi-Terakime* eserinde Gorgutla bağlı yazdıkları Reşideddinin *Oğuzname*'de verdiği bilgilere çok yalıdır ve s.

Belelikle, Gorgut Atanın adı geçen yazılı gaynaglarda - salname, tezkire ve seyahetnamelerde o, tarihi şahsiyyet çizgilerini daşıyır. Tarih şüurunun özünemehsus ifadesi olan şecerelerde de Gorgut Ataya real varhg kimi bahılır. Ancag Orta esr tarihçisi üçün tefekkürün reallığı deyilen bir fakt da var.

Gazahlar arasında dolaşan halg hekayetlerinin bir variantında peri gızından, diğər variantlarda ise gordan çımış bir divden doğulan Gorgut Atanın kimliyinden danışanların hetta bir çohu bu övliyanın mezarlığını da tesvir elemişler.

Türkolog P. A. Falev ise 1914-cü ilde Stavropol gubemiyasında Nogay aullarından birinde olarken yeril camaatdan Gorgut haggında eşitmişdi. Hemin eşitdiklerine göre, guya Gorgut goça çohdan, hardasa bir jüz ili bundan ireli yaşamışdır.⁵

Kitabi Dede Gorgud'da ise onun *Resuleleyhisselam zamanına yalıın Bayat boyundan gopduğu*'ndan danışılır ve s.

Demeli, Gorgut Ata obrazının genezisi meselesi bu obrazın bütün funksional, semantik ve struktur özelliklerini bir yerde gözden keçirmeyi teleb edir.

Gorgut Ata obrazı haggında hele keçen yüzilliyin birinci rübünden başlayarag araşdırıcılar mühtelif fikirler söylemişler. Lakin çok hallarda hemin fikirler yarımçıg olmuşdur. Bunu ise epik en'enede çohplanlı ve müstesna yeri olan bir hadiseye birterefli bahış ile izah etmek olar. Ye'ni etnik - medeni sistem içerisinde alınmadığına göre ve hetta bu mifoloji varlıgdan danışan metnlere sadece bedii metn kimi yanaşıldığından Gorgutun şahsiyyeti ile bağlı bir çok köklü problemler öz hellini tapmamış galmışdır. Her halda M. Seyidov Gorgut haggında böyük bir

² M. Seyidov, *Azerbaycan mifik tefekkürünün gaynaglari*, Bakı, 1983, s. 178.

³ *Materialı i issledovaniya po folklorı Başkirii i Urola*, V. I, Ufa, 1974, s. 260 – 262.

⁴ Geniş bilgi üçün bah: H. G. Koroglı, *Oguskiy geroičeskiy epos*, Moskva, 1976, s. 57.

⁵ P. A. Falev, "Zapisi proizvedeniy uodnoy slovesnosti u nogaytsev", *ZVORAO*, T.H, SPb, 1896, s. 193.

araştırma apararag onun yaranmağını çoh eskilere bağlamagla yanaşı: "Bizce, hele bu obrazın açılmamış çohlu sirleri var"⁶ deyerken de haglıydı.

Eslinde Gorgut'la bağı olan bütün gaynaglar bir yerde götürülmediyinden be'zileri onu belli bir zaman kesiminde yaşamış tarihi şahsiyyet hesab etmiş, bir çohlari ise ondan hetta ümumileştirilmiş bir obraz kimi danışmışlar. Görünür, adının halg etimologiyasına uygun olarag "gorhmag" şeklinde bu varlığın mifoloji semantikasına, onun struktur-semantik hüsusiyyetlerine aydınlığ getirmeyen izahın da gaynağında hemin fikirler dayanır. Halbuki Gorgut haggında olan bütün gaynaglar bir yerde kompleks halında götürüldüyü zaman o, artıg tarihi şahsiyyet te'siri bağışlamır. Gorguta bağı hansısa bir fakt ümumi hadisenin, prosesin evezi olarag gavranılır ve demeli, hisse haggında tesevvür bütöv haggında olan tesevvürün yerini tutur. Bu ise yaradıcılıg prosesinde olan bir hadiseye donug, mehanistik bahışın neticesi olarag meydana gelir. Hadiseye kompleks ve sistemli bahış ise ayrı genaetler doğurur. Ye'ni Gorgut Ata mifoloji obrazına sistemli yanaşma onu heç vechle VII esrde ve ya daha hansısa başga bir zamanda yaşamış tarihi şahsiyyet kimi karakterize elemeye imkan vermir.

Meseleye bir bütün halında bahılmadığından ahır neticede Gorgut Atanın etnik-medeni en'edeki "deyerler düzümünün cilalanmasında" gazandığı yer tam olarag üze çıharılmamış galmışdır. Halbuki sistem dahilinde öyrenilirse görmek olar ki, Gorgut Atanın bağı olduğu bu ve ya diger kompleks Türk etnik-medeni sisteminin en derin gatlarına geder işlemiştir ve bu sismemde de ona göre bele yayğındır ki, özünün arhaik strukturunu, ilkin guruluşunu daha çoh goruyub sahlaya bilmişdir. Esasında söz-ad olan me'nalar aleminin yaradıcısı kimi gördüyümüz Gorgut Ata ile Erlik, Hızır, Gurd, Nurani derviş, elece de Ulug Türk ve ya İrkıl Ata kimi eski Türk dastanlarında rastlanılan mifoloji varlıklar arasındaki paraleller de onun arhaik guruluşlu olduğunu gösterir. Domrul'un Ezrayıl'la savaşı ile Gorgud'un ölümle mücadilesi arasında bir benzerlik görünmesi ise tesadüfi deyil.⁷

Bütün bunlara bahmayarag, Gorgut haggında indiye geder söylenen fikirlerde /bir medeni gehreman seviyyesinde öyrenilmesi ve öz kökü ile merasim hamisi obrazına bağlanması kimi fikirler istisna/ aydınlığın olmamasına sebeb bir yerde de bu varlığın adı keçen metnlere bedii söz ritualının aparıcı olduğu yazılı metnler kimi yanaşılması ve neticede Gorgut'un bir mifoloji obraz olmagdan daha çoh bir bedii obraz olarag gavranılmağıdır. Me'cazilik bedii obraza, yazılı eserlerin gehremanlarına aid olan bir hüsusiyyetdir. Mifoloji obraz için hansısa bediilik ve me'cazilikden söhbet gede bilmez. Gorgutun kimliyi ile bağı fikirlerden biri de budur ki, o, bir el müdrikiydi, getdikce ümumileşib remze çevrilmişdir.

Halbuki ümumileştirilmiş bir şahsiyyet veya ümumileşib remze çevrilmek fikri de mifoloji obraz için megbul sayıla bilmez. Bedii obrazlardır ki, ümumileştirme

⁶ M. Seyidov, Gösterilen eseri, S. 192.

⁷ A. B. Ercilasun, "Dede Korkut kitabı ile Oğuz destanı arasındaki münasebetler", *Türk dili araştırmaları yillığı, Belleten* – 1988, Ankara, 1994, s. 88.

yolu ile yaradıla bilir. Mifoloji obrazlar ise bedii obrazlar deyildir. Ona göre ki, mifin özü bir edebi metn parçası deyil ve janr sayıla bilmez. Mifoloji metn tipleri deyilen metnler bedii uydurma faktı deyil. Ümumileştirme yolu ile yaradılan bedii obrazlar uydurma, bedii teheyyül faktıdır ve ona göre de me'cazi olarak ve yahud ümumileşerek remze çevrilmek kimi de anlaşılabilir. Lakin "mifoloji obrazlar sözün herfi me'nasında maddi olarak derk edilirler"⁸

Gorgud Ata da bedii teheyyül ve ya bedii fantaziya faktı deyil. Ona göre de "Gorgut Ata obrazı" ifadesinin de bütün şartlıy ile gebul etmek lazım gelir ve eslinde Gorgut "sözün herfi me'nasında maddi olarak derk edildiyinden" tarihi şahsiyyet hesab oluncag geder gerçeklik çizgileri daşımızdır. En'enevi medeniyyet daşıyıcıları mifin özünü yaşanmış tarih, "gerçekde baş vermiş presedent" kimi gavrayır, mifoloji obraz dediklerimizin de hegigetde var olduklarına inanırdılar.

Buna göre de Gorgut Ataya sadece bir halg ozanı, el müdriki deyerek onu me'cazilik yüklü bedii obraz kimi gavramag doğru deyil.

Elmi edebiyatlarda Gorgut Atanın şahsiyyeti, kimliyi haggında çohlu sayda fikirler var. Her halda folklor medeniyyetinin derin gatlarında daha arhaik guruluşlu olan bir komplekse bağlana bilen bu mifoloji varlığı, tam anlatmayan, be'zen üst-üste düşen ve bir sıra hallarda da biri digerine garşı olan fikirlerin tehmini menzeresi beledir:

Dede Gorgut

- Gedim mifoloji görüşlerle bağlıdır;
- Haggında tutarlı tarihi gaynaglar olmadığından onun tarihi veya esatiri şahsiyyet olduğu belli deyil;
- Bir el müdrikidir ki, getdikce ümumileşib remze çevrilmiştir;
- Efsanevi şahsiyyet olduğu hagda söhbetler esassızdır, Gorgut Ata tarihi şahsiyyetdir;
- Gerçek tarihi prototipini ahtarmağa esas yohdur;
- Ehtimal ki, öz kökü ile merasim hamisi obrazına bağlanır ve b. k.

Göründüyü kimi, fikirlerden bir çohunun esasında donug bahış çerçivesi dayanır. Bele bir bahış çerçivesi de obrazı gelibde görür. Bu halında ise obraz bütün inkişafı ile götürüle bilmir ki, bele bir bahışla proses halında olan hadiselerin mahiyyetine varmag da çetin olur.

Yeni elmi paradigma olan sinergetikadaki anlayışa göre de guruluş, struktur özü ele prosesdir. Ve demeli, Gorgut Atanın epik en'enede izlenile bilen tekamül yolu da proses halında olan bir hadisedirse, o zaman donug mehanistik bahış çerçivesinde hemin proses ve üstelik mifoloji varlığın guruluş, struktur-semantik yönlerini görmek de çetin olur. Hemin prosesdir ki, strukturun özünü müeyyen edir. Ona göre de Gorgut Atanın bir mifoloji obraz kimi bağlı olduğu kompleksden danışarken geyd

⁸ A. F. Losev, "Mifologiya", *filosofskaya entsiklopediya*, 3, Moskva, 1964, s. 458.

etmek lazımdır ki, tekamülü bütün canlı tebiye has olan bir keyfiyetle spontan şekilde geden bu kompleks transformasiya olunub variasiyaya uğradığı da bu tekamülün öz dahilinden gelen ganuna uygunluğu var.⁹ Etnik-medeni sistemin gücü, dayanırlığı ve dağılmazlığı da bu ganuna uygunluktur. Bu sistem tesadüfi heç ne getirmir ve tesadüfi de heç ne yaratır. Dahilinden gelen bir ganuna uygunluga özü-özünü tenzim ve teşkiletme halinde olan hemin sistemde daha arhaik guruluşlu olan bir varlık öz funksiyalarından birini başgalarına verirken özü o funksiyadan mehrum da gala bilir. O biri için ise aldığı hemin funksiya daşdığı bir neçe funksiyadan biri ve be'zen hetta yegane olanıdır.

Bu bahımdan yanaşıldığı zaman da görmek olur ki, Gorgut Atanın epik en'enedeki bütün funksiyaları struktur-semantik özelliklerine göre bir biriyle sistemli münasibetler teşkil edir. Gorgutun ister ölümden kaçmağı veya nesnelere ad vermeyi olsun, ister gopuzun yaradıcısı ve isterse de bilgeliyi olsun, bütün bu funksiyalar karşılıklı şekilde bağlaşır. Gorgut obrazını derinine ve bütünlükle anlamağın yolu onu mehz tekamül halinde götürmekle hemin bağlılıqları üze çıharmagdan keçir.

Buna göre de deyirik ki, Dede Gorgudu "mühtelif Türk halglarının şifahi edebiyatında esrlər erzinde ümumileşdirilmiş bir sima"¹⁰ olarak görmek ve benzer fikirler mifoloji varlığın struktur semantik cehetlerini müeyyen eden prosesi bir tekamül hadisesi olarak düzgün izleye bilmemeyin neticesidir.

Mifoloji dünya modelinin zaman-mekan koordinatlarının tesvirini veren bir ilkin kompleks var. Bu kompleks bütün ilkin imkanları özünde cemleşdirir. Tekamül de hemin imkanlardan "keçir". Bu me'nada tekamül o ilk imkanların sonradan bir bütöv halinde eslinde bütün olandan terkib hisselerine parçalanmağıdır. İlkin kopleks dağılıb parçalanır. Bununla bele esli bütün olanda sonradan ayrılacaq terkib hisselerinin elametleri toplanmış olduğı kimi sonradan ayrılacaq terkib hisseleri de tekamülün belli ganunları üzre hemin ilkin kompleksin bir, iki ve be'zen de bir neçe elametini özünde yaşadır. Eslinde özü de bir proses olan ve geç-tez, ne zaman olsa gerçekleşecek olan strukturların intehasız variasiyalar labirinti yaranır ki, hemin variasiyalar labirintinde ilkin imkanlar tekamülün belli ganunları üzre özü-özünü teşkil eleyen sistemde üze çıhır, tebiet ganunlarının esla ziddine olmayarag hörümçek toru kimi münasibetler şebekesi yaradır.

Bu me'nada tekamül sadece neyinse meydana gelmeyi deyil, eksine, ilkin imkanların bütün elametlerinin pozulmadan ardıcıl bir şekilde realize olunmağıdır. Burada tesadüfi heç ne yohdur. Adına tesadüfi deyilen de sadece olarak, ya sona geder, ya da ümumiyyetle, derk olunmamış ganuna uygunluktur.

İlkin canlı varlıkların genomunda onların bütün inkişafı tekamülün en hırdalıklarına geder yazıldığı kimi, transformasiya olunaraq keçdiyi yol bir proses

⁹ S. Ö. Neklüdoğ, "O funksionalno-simantiçeskoj prirode znaka v povestvovatelnom folklore", *Semantika i hudojestvennoe tvorçestvo*, Moskva, 1977, s 196.

¹⁰ Ş. Cemşidoğ, *Kitabi-Dede Gorgud*, Bakı, 1977, s. 79.

olan Gorgutun bütün funksiyaları ile teşekkül halinde izlenilmesi de gösterirki, o, ilkin presedentle “yüklenmiş” olana, ye’ni komplekse daha yahındır.

Dünyanın fiziki menzeresin tesvir eden bir çoh araştırmalarda da “ilkin obraz” anlayışından danışılır. Meselen, meşhur fizikçi Nils Bor yazırdı ki: “İlkin obraz anlayışları mövcuddur. Onlar müşahideye gelmir. Lakin her defe emin olmalıyık ki, bizim tesvirimiz onların mövcudluğu ile uzlaşır”.¹¹

Mifologiyaya dair araştırmalarda da ilkin obraz /arhetip/ anlayışından zaman-zaman istifade olunur. Mezmununda müeyyen me’nada geyri-degigliyin olmağına bahmayarag, bu anlayış dünyanın tesvirini vermeye yardım etmektedir.

Mifoloji sistemlerde bir çoh arhaik strukturlu obrazlar var. Bu obrazların en möhteşemi Ulu Ana’dır. Mifoloji Ulu /Yer/ Ana bir neçe defe transformasiya olunub, bir neçe statusdan keçmiş kompleksdir. Bozgurd, Hızır, İrkıl Hoca, Ulug Türük, nurani derviş, Erlik, hal anası ve diger obrazlara differensiasiyaya getdiyindendir ki, hemin varlıklar türk mifologiyasında Ulu Ana kompleksinin bu ve ya başga atributlarını daşımagdadırlar. Ayrı-ayrı varlıqlara çevrilib müstegil hami ruhlar funksiyasını daşıyan bu mifoloji obrazlar tekamülün ganuna uyğunlugları ile Ulu Anadan müeyyen derecede uzaglaşmışlar. Ancag onun atributlarından birini, ya da bir neçesini sahlayırlar.

Gorgut Ata da Ulu Ananın arhaik strukturlu obraz kimi bir çoh atributlarını gorumuşdur. Bu me’nada “ilkin obraz” anlayışı (doğrudan da var olduğu halda) bir İrkıl Hoca, Ulug Türük ve b. kimi mifoloji varlıqlar geder Gorgut Ata üçün de “ezeli formul”dur. Hemin formuldur ve ya ilkin obrazdır ki, onların benzerliyinin esasında dayanarag funksional bahımdan o varlıqları bir-birine yahnlaşdırır ve be’zen de eyni funksiyanın daşıyıcısına çevirir.

Mifoloji Yer Ananın, Ulu Ananın bir atributu da ölümsüzlüğüdür. Bu hüsusiyyet sonralar ilk şamanlara ölümden kaçmag, Tanrı ile mücadile şeklinde variyasiya olunur. Türk mifologiyasında hemin atributun bir daşıyıcısı da Gorgut Atadır. Elece de yakutlarda şaman inamlarında görünen An Argıl Oyun adlı ilkin şaman da Tanrı ile mücadileye galhır. Şecere en’enesinde İrkıl Hoca adlanan hemin şamanlar pirinin Gorgut Ata ve hetta yuhular yozarag geybden heberler veren Ulug Türükle funksional yahnlığı ve belke eyniliyi arhaik strukturda onların ilkin şaman, ecdad, hamı /şaman/ ruhu olmağından gelir.

Ulug Türük, İrkıl Hoca ve Gorgut Ata-her üçü mifoloji varlıqlardır.¹² Türk dünya düzeni, Türk kosmosu-dünya modeliyle Türkün dövlet teşkilatı arasında bağılılıktan gelen bir benzerlik vardı ve hemin mifoloji varlıqlar dastan /nağıl/

¹¹ İ. Prigojin, *Ot suştesvuyuşego k voznikayuşemi: vremya islojnost ve fiziçeskih izmereniyah*, Moskva, 1985, s. 19.

¹² Bu bahımdan “Moğolların gizli tarihi”nde gurban merasimlerinin icrası, mürdik goca Usunun “Oğuzname”deki Ulug Türükle mügayisesi de diggeti çekir: A. M. Şçerbak, *Oğuz-name, Muhabbatname*, Moskva, 1959, s. 97.

en'enesinde Dünyagörmüş Goca kimi gehremana bir yardımcı olarak görünürse artık şecere en'enesinde Oguz hanlarının veziri kimi-bir bilge olarak tegdim olunurlar.

Bir fikre göre İrkıl Hoca Ulug Türükün, Gorgut Atanın başka şekildir. Görünür, funksional yakınlığın doğurduğu bu benzerlik "ilkin obraz"a /komplekse/, "ezeli formül"a bağlı olan bir meseledir. Hemin benzerlik o derecededir ki, be'zi araştırmacıları Ulug Türükle İrkıl Hoca'nın belke de ele bir şahs oldukları genaetine getirmiştir.¹³

Mifoloji Ulu Ananın transformasiyaya uğrayarak bir neçe statusdan geçmiş bir başka şekil kimi Erlikle Gorgut arasındaki paraleller de onların funksional-semantik yakınlıklarını üze çıkarır. Erlik ilk şamandır ve şaman davulunun yaratıcısıdırsa, Gorgut Ata da bahşılar piri ve gopuzun yaratıcısıdır.

Erlikle Gorgut arasında en marağlı paralellerden biri her ikisinin su ile bağlanmağıdır.

Türk mifologiyasında Erlik su eyesi Garı nene ve s. kimi sular dibinde yaşayır, mavi enginliyin, ucu-bucağı bilinmeyen mavi /yer altı/ sular seltenetinin yiyesidir. "Göy denizin yiyesi Erlik Ata" kimi Gorgut Ata da su stihyası ile bağlanır. Gazah-gırhız bahşılarının dua eleyerek:

*"Su başında Süleyman,
Su ayağı er Gorgut!..."*

Dediklerine dayanıb "Gorgut Ata'nın gebri Sır-Derya mensebi Aral gölü tereflededir"¹⁴ genaetindense hemin sözlerde Gorgut Atanın sular seltenetine yakınlığını görmek bir varlık kimi onun mifoloji simvolikasına ve struktur-semantik seciyyesine daha uygundur.

Su yer altı dünyasının stihyasıdır ve mifologiyada da Ulu Ana ecdad ruhunun taşıyıcısı olarak hem de o biri dünyanın yiyesidir ve belece su stihyası ile bağlanmagdadır. Bunlar ise Er Gorgutu yeraltı dünyasına, ecdadlar alemine bağlayır. Tesadüfi deyil ki, mifoloji ve dil faktları da Gorgut Atanın adını ecdad ruhunun taşıyıcısı, kimi me'nalandırmag imkanı verir. İnvariantda bir yaratıcı, belalardan goryucu olan "Ata"nın da ahiret dünyası sakinleri ile möhkem tellerle bağlılığından ise elmi edebiyatda behs olunmuşdur.¹⁵

Bu me'nada "Gorgut Ata" obrazının bir mifoloji varlık kimi mahiyyeti ve neyi ifade eleldiyi de hemin varlığın adında eksini tapmışdır.

Bütün bunlar ve Gorgut Ata ile elece de Hızır, Gurd, Umay ve başka mifoloji varlıklar arasında aparılması mümkün görünen paraleller Türk etnik medeni sisteminde onun yerinin ne geder müstesna olduğunu gösterir. Meselen, Gorgut Ataya benzedilen Hızırın özü nurani derviş görkeminde yuhulara geldiği kimi Gorgut

¹³ V. N. Basilov, *Kult svyatih v islame*, Moskva, 1970, s. 46.

¹⁴ V. M. Jirmunskiy, "Oguzkiy geroieskiy epos i "Kniga Korkuta"", *Kniga moego deda Korkuta*, M. L. , 1962, s. 168.

¹⁵ O. M. Freydenberg, *Mif i literatura drevnosti*, Moskva, 1978, s. 31.

Ata da Bey Yegneyin yuhusuna girir. Yuhuda görünmeleri ise onların gaynağını "ezeli formül" dan, "ilkin obraz"dan olan sırf mifoloji tebietlerinden ireli gelir ve her ikisini başlangıçta bir komplekse dahil olduğunun bir sübutudur.

Gorgut Atanın başlıca funksiyalarından biri de ad vermeyidir. Eslinde yaratma aktı demek olan ad verme funksiyası invariantda Ulu /Yer/ Anaya aid idi.

Türk mifoloji dünya modelinde Gorgut Ata esası söz olan me'na aleminin de yaratıcısıdır. Özü de gah imajinativ alem, gah da simvollar alemi adını verdikleri hemin me'na alemi gerçekliyi göre hegigi alemde hiç de geri galmır.

Türk etnik medeni sisteminde Gorgutun her nesneye ad goymağı ile bağı inaniş onu hemin simvol-me'na aleminin yaratıcısı kimi de seciyelendirmeye imkan verir.

Gorgutun yaratdığı bu alemde her söz-ad onun ve yalnız onun mahiyetidir, organik olarak da yalnız ona mehsusdur. Çünkü hemin adda kvintessensiya var, bu ad söz hemin me'na aleminin öz mahiyeti, cevheridir.

Gorgut Atanın bir mifoloji varlığı kimi gözden geçirilen bu hüsusiyyetleri onu tekce Oğuzlara aid hadise kimi öğrenmeyi istisna edir. Tesadüfi deyil ki, Oğuz gehremanlığı eposundan danışarken hörmətli alim H. Koroglu deyirdi: "Helelik bele suala cavab vermek mümkün deyildir ki, ne için bu sırf Oğuz epik gehremanı Gorgut gırgızlar ve gazahlar arasında bu geder yaygındır ve meşhurdur"¹⁶,

Problem öz tabii tarihi-medeni kontekstine çıkarılarak etnik medeni sistem çerçevesinde öğrenildiği zaman bu ve benzer suallar ortaya çıkmır.

Türk epik enenesinde Gorgut Atanın bir mifoloji varlığı kimi öğrenilmesi gösterir ki, o, canlı alemin hadiselerine benzeyerek içeriden hareket halinde, spontan mahiyetli hadise olmuş ve tekamülü boyunca da en'enevi medeniyetin dahili ganunauygunlukları üzere özü-özünü teşkil etmiştir.

¹⁶ H. Koroglu, "Şaman, polkovodets, ozan", *Sovetskaya tyurkologiya*, 1972/3, s. 52.